

JUGOSLOVENSKI JEVREJI U SAD

Kroz tisućljeća jevrejske historije vidimo u Jevrejima jednu kohezivnu snagu, koja im je duboko usadena njihovom vjerom, tradicijom i etikom, ali u znatnoj mjeri zajedničkim stradanjima i progonima, kojima su bili izvrgnuti tokom historije upravo zbog tih svojih tradicionalnih etičkih i narodnih osobina.

Ta iskonska snaga udruživanja i solidarnosti održava se uprkos svih individualnih osobina, koje su izrazite u nama Jevrejima, uprkos raznolikosti ekonomskih interesa i rasijanosti Jevreja širom svijeta.

Ta tendencija udruživanja, uglavnom, nije usmerena pukoj zabavi, klubovima i sličnim udruženjima — to su obično sekundarni privjesci jevrejskih općina, već većinom imade za cilj ispo- vjedanje vjere, kulturne i dobrotvorne svrhe, a oslobađanjem od geta izrazilo narodne ciljeve jevrejske obnove u Izraelu. Jevreje uvijek vezuje njihova zajednička tradicija, vjerski običaji i pripadnost općinama iz kojih su potekli, makar se iselili u daleke krajeve. Ta je tendencija izrazita naročito u Sjedinjenim Državama Sjeverne Amerike, gdje iseljenik u novoj okolini, u novom svijetu nalazi naročitu moralnu i društvenu podršku našav krug svojih zemljaka iz „starog kraja“, iz njegovih jevrejskih općina. Tako ima, naprimjer, u samom New-Yorku oko 2500 takovih „Landsmannschafta“, koji se često pretvaraju u vjerske općine i tako ovi milijuni Jevreja preko svoga kruga tek se pravo ukorenjuju u svojoj novoj domaji. To je uveliko i olakšano demokratskim sistemom Amerike, gdje se ne traži ni od koga da se odrekne svoje narodne ili vjerske pripadnosti. Osjećajući se i priznavajući se primjerice Italijanom, Ircem, Jevrejinom i sl. i udružujući se i sa svojim, on može da bude dobar građanin Sjedinjenih Država Sjeverne Amerike.

Kao primjer snage i upliva udruživanja naše emigracije želim da prikažem nama tako blisko Udruženje jugoslovenskih Jevreja u SAD.

Jevreji iz Jugoslavije predstavljaju po svom broju u Americi jedan vrlo malen — za američke prilike upravo neznan — broj, možda svega da imade oko 2000—2500 Jevreja jugoslovenskog

porekla, od kojih mnogi pripadaju starijim generacijama iseljenika iz Makedonije, iz Hrvatske od pre Prvog svjetskog rata, te su se većinom pretopili u svoju okolinu i otpali od one uvodno spomenute kohezivne snage specifičnog udruživanja. Ali i oni čuvaju svoje jevrejske osobine. Tako su, naprimjer, Sefardi udruženi u našim organizacijama i kongregacijama u jevrejskim općinama, u Brooklynu je napr. snažna sefardska općina Udruženje bitoljskih Jevreja itd., u kojim krugovima vrši blagotvoran upliv vrhovni rabin dr Isak Alkalaj kao predsjednik centrale sefardskih općina Amerike sa sjedištem u New-Yorku.

No karakter „Landsmannschafta” ima samo Udruženje jugoslovenskih Jevreja u SAD, ukoliko se tiče povezanosti sa jugoslovenskim Jevrejstvom u starom kraju, Izraelu i širom svijeta, gdje su jugoslovenski Jevreji rasijani. Oko tog Udruženja okupljeno je nekoliko stotina jugoslovenskih Jevreja, i to djelom aktivno, djelom neaktivno, tek dolazeći na priredbe, čitajući „Bulletin” i držeći vezu s njima, a mnogi, osjećajući potrebu da si osiguraju grob na groblju našeg Udruženja na Mount Mariah, uzimaju učešća u našem radu. Naše je Udruženje osnovano na poticaj dr Davida Albale, koji je onda, 1941, bio dodeljen jugoslovenskom poslanstvu u Washingtonu. On se udružio sa malim krugom od oko 15 Jevreja te su zajedno osnovali i registrirali to Udruženje. Prvi je predsjednik bio Otto Heinrich, bivši potpredsjednik Jevrejske općine u Zagrebu, a tajnik dr Pavle Neuberger. Udruženje je odmah započelo sa radom i prva je zadaća bila da uspostavi vezu sa velikim američkim organizacijama, kao sa American Jewish Joint Distribution Committee i World Jewish Congress-om, koji su odmah rado prihvatili saradnju Udruženja kao pretstavništva jugoslovenskih Jevreja ovdje. Ta veza omogućila je prvi blagotvoran rad ovog Udruženja koje je dosta učinilo intervenirajući i zauzimajući se za jugoslovenske Jevreje, novopridošle u zemlju, i za jevrejske izbeglice u emigraciji, a indirektno i preko Crvenog krsta i diplomatskih pretstavništva i u samoj zemlji — neke usluge činio je i švicarski konzul u Zagrebu kao pretstavnik Crvenog krsta, a naročito Crveni krst u Švicarskoj i Joint preko svojih veza i World Jewish Congress preko svojih evropskih pretstavnika. Ne spada u okvir ovog članka da se nabraja gdje je sve sudjelovalo naše Udruženje u akcijama ovih velikih jevrejskih organizacija Amerike, već treba samo da se istakne da je to, po broju članova tako malo, Udruženje bilo predstavljeno i sudjelovalo na svim velikim kongresima i saradivalo kao jugoslovenski reprezentativni komitet u World Jewish Congress-u i bilo predstavljeno u evropskom savjetodavnom komitetu Jointa, kod Bnai Brithen davalo informacije sa American Jewish Committee itd. Treba pritom istaći da je kod uspostavljanja veza sa američkim organizacijama važnu ulogu igrao vrhovni rabin dr Isak Alkalaj, koji je uživao i uživa veliki ugled u američkom Jevrejstvu.

Za vrijeme rata rad se usmerio na okupljanje naših doseljenika, davanje pomoći i savjeta pojedincima, intervenisanje za izbeglice u evropskim zemljama, u kojem pogledu je mnogima pomognuto; radilo se za pojedine grupe na dobijanju viza za južnoamerikanske zemlje, Kubu itd. te je tu Udruženje uvijek nastojalo da se uključe i pomognu jevrejske izbeglice iz Jugoslavije.

Kada je stigla lista naših zarobljenika u Njemačkoj, naše je Udruženje, sakupljajući iz svih raspoloživih izvora informacije o jugoslovenskim Jevrejima u tim logorima, popunjavalo liste i slalo pakete na svakog pojedinca, bilo direktno, bilo isposlušujući stanovit broj paketa za iste od drugih organizacija, kao od ženskog pomoćnog odbora Crvenog krsta, pomoćnog odbora kod World Je-

Spomenik Jugoslovenima, žrtvama fašizma koji je u SAD podiglo Udruženje jugoslovenskih Jevreja

wish Congress-a itd. Sve pojedinačne pomoćne akcije ne mogu se nabrojati, ali jednu bih akciju htio da istaknem. Kada su dva mlada jugoslovenska Jevrejina u američkoj vojsci, Willi Flesch i Mario Sternberg, poginuli junačkom smrću na bojištu, sakupljen je jedan Fond palih junaka i ovaj iznos upotrebljen na to da se preko Jointa, koji je imao mogućnost da se narodu okupiranih oblasti avionima savezničke vojske iz Italije padobranima doture toliko potrebni lijekovi, gunjevi, odjeća i hrana — da se otpremi jedna pošiljka u naše ime u logor u okolici Gline, u kome su se nalazili mnoge naše jevrejske izbeglice i borci, za koje smo saznali preko

pisma koje je došlo preko Italije od Huga Wollnera. Bilo je za nas veliko zadovoljstvo što je ta pošiljka stigla na mjesto opredeljenja i sa velikom radošću bila primljena od onih kojima je bila namijenjena. Šta je ovo značilo za naše zarobljenike i za one koji su opkoljeni od nacista i fašista bili izvrgnuti tolikim teškim stradanjima, to se danas jedva može i zamisliti, no pričali su nam mnogi kakvo je to osjećanje bilo za njih vidjeti da imaju u dalekoj Americi prijatelje, koji na njih misle i žele da im pomognu.

Nakon Oslobođenja i svršetka rata, kada je pokrenuta velika pomoćna akcija, opet je Udruženje bilo predstavljeno na svim kongresima, kao npr. UNRRA i Jointa, World Jewish Congress-a itd. i svojim skromnim silama saradivalo u velikim akcijama. Kad je Savez jevrejskih općina bio izostavljen od pomoći Jointa, te su David Alkalaj i dr Albert Vajs putovali u Bukurešt da indirektno dodu do dijela pomoći, pošto u ono vrijeme još nije bio došao predstavnik Jointa u Jugoslaviju, predstavnici našeg Udruženja intervenirali su kod Jointa i ishodili da je Joint poslao svog predstavnika Lauba. Međutim, kako tada isti nije mogao doći u Beograd, jer nije imao vojni clearance, postojala je velika opasnost da Joint uskratiti pomoć jugoslovenskom Jevrejstvu, pa je pisac ovog članka intervenirao kod Jointa i kod svih jugoslovenskih ministara koji su dolazili u Washington, kao kod ministra vanjskih poslova Simića, ministra finansija, kod Jugoslovenske ambasade u Washingtonu itd., dok je konačno uspjelo da novi izaslanik Jointa bude poslan u Jugoslaviju i da se uspostavi priliv bogatih pošiljaka Jointa za našu jako teško nastradalu jevrejsku zajednicu. Šta je ova pomoć Jointa značila, to najbolje znaju prosuditi oni koji sada vode tako lijepom napretku oživljenu jevrejsku zajednicu u Jugoslaviji. Iako su i drugi faktori pomogli da se zapreke uklone, ipak se ne smije potcijeniti potrebna i brza intervencija nas koji smo bili u stalnom kontaktu sa odgovornim faktorima.

Udruženje je i nakon toga pomagalo pošiljkama polovne odjeće, hrane itd. jevrejskim općinama i Domu staraca. Iako ta pomoć nije mogla biti velika, ona je ipak mnogo značila kao znak moralne podrške našoj braći i sestrama u Jugoslaviji s naše strane.

Kad je velika alija iz Jugoslavije došla u Izrael, prva pomoć našeg Udruženja Hitahdutu omogućila je osnivanje ureda i plaćanje tajnika koji su mogli da se zauzimaju za nove olim, da ih savjetuju, pomognu, nađu krov nad glavom, vode brigu o njihovim liftovima sa pokuštvom itd.

Kad je poslije došla delegacija Saveza jevrejskih opština u Izrael i pisac ovog članka imao sreću da se sa njima nađe u Izraelu kao predstavnik Udruženja jugoslovenskih Jevreja u SAD, opet se pokazala solidarnost i kohezivna snaga naše zajednice okupljajući u Jerusalmu na zajednički zbor predstavnike Jevreja iz Jugoslavije, iz Izraela i jugoslovenskih Jevreja iz SAD.

Međusobne posjete pretstavnika ovog Udruženja Jugoslaviji i pretsjednika Saveza dr Alberta Vajsa u SAD dalje učvršćuju veze i otvaraju put za međusobnu saradnju u očuvanju ostataka one nekoć tako ugledne i dostojne zajednice Jevreja u Jugoslaviji, da u njima sačuva jevrejske vrednote, da ih očuva kao Jevreje i da ih poveže sa Izraelom, a i sa braćom koja su još ostala rasijana širom svijeta.

Ona snaga povezanosti i solidarnosti usadena u našim jevrejskim dušama pokazuje svoje blagotvorne posljedice na lijepom razvitku Saveza jevrejskih opština u Jugoslaviji pod vodstvom odličnih jevrejskih radnika i prvoboraca, koji su stekli priznanje i pomoć Jugoslavije za svoj rad kao Jevreja, interes za obnovu, interesovanje za Jevrejstvo u nejevrejskim krugovima, što se primjerice očitovalo u kupnji drva za Šumu mrtvih u Izraelu od strane nebrojenih ne-Jevreja u Jugoslaviji, te institucija i općina. Isto tako jevrejska zajednica od jedno 10.000 useljenika iz Jugoslavije predstavlja, po priznanju službenih krugova u Izraelu, jednu od najproduktivnijih useljeničkih grupa u Izraelu.

Prikazujući rad i razvitak male grupe jugoslovenskih Jevreja u SAD, autor ovog članka hteo je da istakne kako i ovako jedan mali broj ljudi, čuvajući svoju tradiciju i povezanost, svoju etiku i narodnu osebnost, postaje izvor pozitivnih snaga i stvara punog čovjeka, koji na svakom mjestu služi na čast Jevrejstvu, a zajednica njegova kao žarište tih snaga rasijava daleko izvan svog kruga tople zrake solidarnosti i bratske ljubavi, na kojima se uvijek može da ogrije mnogo ozeblo srce onih koji misle da mogu živjeti sami izvan svoje zajednice.